Rallen

Nr 1 2023
Årgång 53

Angarngruppens informationsblad

Urban hökuggla
Backsvalor i vårt närområde
Kometen kommer ”över” Angarnssjöängen
Äntligen en stationär kungsfiskare
Kallelse till Angarngruppens årsmöte
Ständigt dessa mesar
Fågelflytten - nordliga flyttare
Örnkollen ...med viss örnbrist

Urban hökuggla. Foto: Arne Berneklint

Ordföranden har ordet

Välkommen till ett nytt år med Angarnssjöängen, Angarngruppen och Rallen!

Länsstyrelsen har nyligen aviserat en betydligt kärvare ekonomi för sitt naturvårdsarbete under de närmaste åren. Därtill blir det ett byte inom ”Enheten för naturskötsel” avseende ansvaret för Angarnssjöängen och andra naturreservat. Alexandra Johansson har dessvärre slutat för nya utmaningar utanför Länsstyrelsen; vi ser nu fram emot att efterträdaren kommer på plats, så att det viktiga arbetet kan fortsätta.

Mindre anslag betyder självfallet hårdare prioritering av nödvändiga åtgärder inom reservatet och Angarngruppen kommer självfallet att arbeta envetet med att Länsstyrelsen fokuserar på att i vår mening rätt saker arbetas med. Reservatets skötsel måste absolut prioriteras framför nya investeringar i friluftsanordningar, parkeringsplatser, skyltar och liknande som planerats med oförändrade (eller ökade) resurser. Den under senhösten påbörjade restaureringen måste avslutas. Betestrycket måste vidmakthållas eller på vissa ställen förbättras; detta kräver även att redan igångsatta underhållsarbeten fullbordas. Spängerna är på sina ställen i (mycket) dåligt skick och det kommer vi fortsätta att ”tjata om”. Tryggve Engdahl skriver mer om en del av detta längre fram i Rallen.

Foto: Kenneth Olausson

Blir 2023 ett normalår för föreningen? Förhoppningsvis! Örnkollen har återuppstått och redan avverkats. Vårens och sommarens program är klart och publicerat på webbplatsen. Vi fortsätter med Fågelskådningens dag i år igen (välkomna i början av maj) och i den biologiska mångfaldens namn planerar vi nya tag avseende trollsländor och helt nytt en exkursion med svampar som tema. Bevaka webbplatsen som vanligt!

Inventeringsarbetet fortsätter vi naturligtvis med. Specifika undersökningar av vissa fågel- och skalbaggsarter samt bioblitz, nattlys och allmänt fältarbete kommer att genomföras, så att vår kunskap om biodiversiteten ökar.

… och så är avsikten att ha ett ”riktigt” årsmöte. Den 27 mars samlas vi, om inte pandemin gör ett återtåg, på plats i Bällstabergsskolan i den södra delen av Vallentuna kommun. Sedvanliga årsmötesförhandlingar och så äntligen kaffesamkväm och därtill ett intressant föredrag. Linda Pettersson, som är projektledare för Naturskyddsföreningens projekt ”Vitryggig hackspett” kommer att berätta om detta och fågelns status i vårt land. Det skall verkligen bli trevligt att träffas på riktigt igen; hjärtligt välkomna!

Saknar Du någonting i det vi planerar att göra? Hör av Dig med Dina idéer!

Tack för Ditt medlemskap, Ditt engagemang och för att Du läser Rallen!

På återseende!

Gunnar Hesse

Urban hökuggla

Hökugglan har vassa klor att fånga möss och sork med. Foto: Arne Berneklint

AV **ARNE BERNEKLINT**

Ibland händer det att fåglar, som man trodde bara höll till inne i de djupa skogarna, rör sig i mer urbana miljöer. Vi har haft en hökuggla i Vallentuna en längre tid. Många har fotat den på lyktstolpar och kraftledningar. Jag hade lite bättre tur fick några fina bilder en bit in i skogen. På ena sidan vägen ett industriområde och på den andra en skog.

Hökugglan häckar normalt långt norrut. Men vissa individer kan ta sig längre söderut. Arten anses livskraftig.

Jag har fotograferat hökugglor förut i Vallentuna. Första gången var vid Angarnssjöängen i januari 2020 och andra gången vid Brottby i februari 2020. Tydligen var det olika individer.

Den urbana hökugglan i Vallentuna har rapporterats in i Artportalen från 18 december 2022 till 12 februari 2023 på olika platser. Första tiden höll hökugglan till vid Fågelsångens industriområde nära korsningen Bällstabergsvägen och Arningeleden. Från 29 januari 2023 verkar ugglan istället ha upprätthållit sig vid Okvista industriområde ungefär en och en halv kilometer från första platsen.

Hökugglan ser allt. Foto: Arne Berneklint

Backsvalor i vårt närområde

Backsvalebranten vid Getteröns Naturum. Branten måste skyddas från grävglada hundar med hjälp av staket. Foto: Hans-Georg Wallentinus

AV **HANS-GEORG WALLENTINUS**

SÖRAB (från början uttytt Söderhalls Renhållningsaktiebolag) har hand om avfallshanteringen i tio kommuner i norra delen av Stockholmsområdet. SÖRAB driver bland annat avfallshanteringsanläggningen vid Löt, nära Roslagsstoppet längst nordost ut i Vallentuna kommun, och Hagbyanläggningen i Täby kommun, sydväst om Vallentunasjön. I samband med att företaget diskuterade vad man skulle göra med det gamla tippområdet vid Hagby (”Hagby ekopark”), bildades SÖRAB:s fågelgrupp. Gruppen skulle diskutera utformning av vegetation, åtgärder för att gynna fågellivet, etc. Fågelgruppen firade nyligen 30 år! I gruppen ingår idag nuvarande och tidigare tjänstemän från SÖRAB, samt ett antal ornitologer - flera från Angarngruppen (Stefan Paulin [ordförande i gruppen], Hasse Nordin, Sonia och Hans-Georg Wallentinus). Gruppen ses två gånger om året, omväxlande i Hagby och på Löt.

Under majmötet på Löt 2021 uppmärksammades att en mängd backsvalor födosökte över anläggningen, något som inte noterats tidigare. Faktiskt, så var detta första gången backsvala över huvud taget rapporterades på lokalen.

I den södra delen av arbetsområdet pågår bergkrossning för att få mer utrymme för verksamheterna på Löt. Där har berget krossats ned i mindre fraktioner och bland annat fanns det en stor hög stenmjöl. Här hade backsvalorna bosatt sig. Vi räknade till omkring 50 fåglar. Oklart hur många av dem som häckade. Även 2022 användes stenmjölshögen för häckning av ungefär oförändrat antal fåglar.

Backsvalebrant

I princip alla häckande backsvalor hittas numera i aktiva grustag och bergkrossar. De här miljöerna är ju inte speciellt säkra, eftersom företagen plötsligt kan behöva det krossade

stenmjölet. Vi i Fågelgruppen hade redan något år tidigare börjat diskutera möjligheter att anlägga en backsvalebrant någonstans i Hagby ekopark, så det sammanföll bra i tiden att funderingarna redan var igång. Vår tanke var att bygga upp en brant med lämpligt material av samma typ som man gjort vid Getteröns Naturum (se foto). Under hösten lämnade Fågelguppen därför in en ansökan om medel ur Alvins fond (Naturvårdsverket) för att anlägga en sådan brant. SÖRAB skulle stå för arbetet, men det blev en hel del pengar som skulle behöva läggas på maskinhyra, liksom jord/stenmaterial. Då detta skrivs har vi ännu inte fått något besked om eventuella medel.

Tanken är, att backsvalebranten ska anläggas på Ekoparkens västra sida, en bit nedanför observationsplatsen på parkens topp. Den byggs upp med en bas av deponijord/-grus och ovanpå detta en ”mössa” av stenmjöl (se skiss). Jag misstänker att det kan bli väl kort tid att anlägga det här mellan ett förhoppningsvis positivt besked och att svalorna börjar häcka, så antagligen kan inte någon häckning sätta igång våren 2024.

Lärkruta

Utöver det här sökte vi samtidigt lite pengar för att röja upp en ”lärkruta” i samma område. Ekoparken håller på att växa igen väldigt snabbt och sånglärka, liksom till exempel flyttande berglärkor eller andra alpina arter har inte längre någon plats att rasta och födosöka på. Kanske en avröjning av en yta skulle kunna göra att artlistorna för Ekoparken skulle kunna bli lite längre?

Sånglärkor dras till områden med kortvuxen (gräs)vegetation där de kan födosöka och sedan häcka i högre växtlighet intill. Lärkorna har ju som vana att landa i den kortvuxna växtligheten för att sedan till fots ta sig till boet. Detta för att förvilla eventuella rovdjur. Och då kan lärkrutorna spela en roll som ”landningsbana”. Det är inte heller i detta fall klart om eller när arbetena kan komma igång, så det gäller att hålla tummarna.

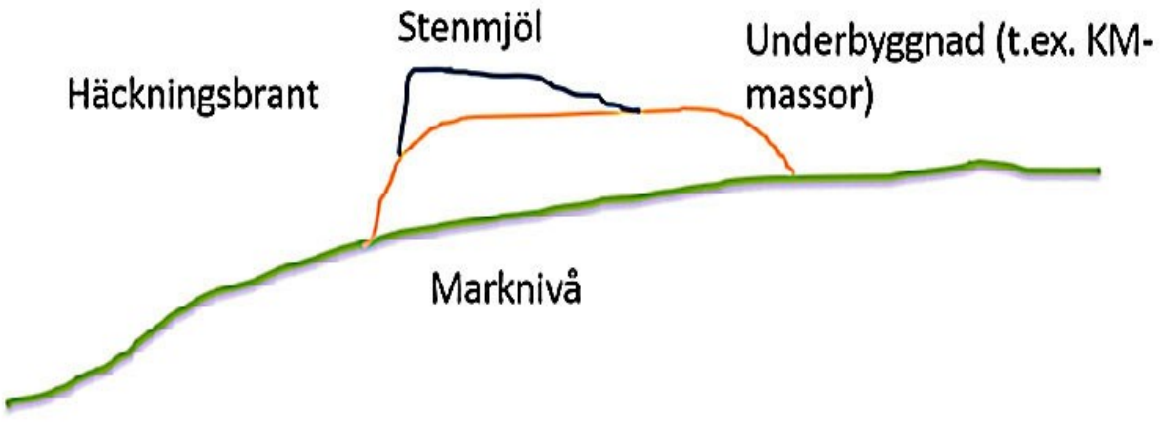

Principskiss för hur en backsvalebrant skulle kunna byggas upp.

Idé: Peter Larsson, SÖRAB

Kometen kommer ”över” Angarnssjöängen

Kometen C 2023 E3 (ZTF) med sin antisvans. Foto: Roland Olsson

Ungefär halv tolv på kvällen den 26 januari sammanstrålande jag och Mona Liljeqvist på parkeringen vid Örsta. Vi skulle ta oss ner till Angarnssjöängen där det blir rätt mörkt för att försöka se och förhoppningsvis kunna fotografera kometen som så många pratade om. Vi märkte genast på parkeringen att den inte gick att se med blotta ögat.

AV **ROLAND OLSSON**

Runt julafton 2022 läste jag om kometen C 2023 E3 (ZTF) för första gången. Det kändes verkligen som något att se fram emot och jag började genast fundera på hur man bäst fotograferar den med vanlig fotoutrustning. Den upptäcktes så sent som andra mars 2022 av det amerikanska observatoriet Zwicky Transient Facility i Kalifornien. Därav (ZTF) i kometens beteckning. Den nådde sitt perihelium, omloppsbanans punkt närmast solen, 12 januari och efter att den rundat solen fick vi möjlighet att observera den från Jorden. Kometen består av sten, stoft och olika frusna gaser som värms upp när den passerar nära solen och det uppstår ett gas och stoftmoln runt den en kilometer stora frusna snöbollen.

Det gröna skimret runt den här kometen uppstår på grund av solljusets effekt på diatomiskt kol "(C2)" och cyanogen "(CN)2". som finns i gasmolnet runt kometen. Grus och stoft sprids också ut runt kometen och gick se som en kort antisvans när den var nära jordens omloppsbana. Den längre ljusa svansen består av joner och dammpartiklar som blåses bort från kometen av solens strålning och den blir oftast lite böjd på grund av kometens omloppsbana. En del kometer får också en andra svans som består av joner som solvinden blåser bort som är spikrak och kan bli lite blåskimrande.

Det är spännande med en komet som senast passerade för cirka 50 tusen år sedan, på neandertalarnas tid. Pessimisterna i astronomi-

världen befarar att det är sista gången den passerar jorden för att den nu accelererat så mycket att den kastas loss från sin bana runt solen. Är man lite optimistisk tror man att den återvänder igen och jag hoppas att det då fortfarande finns människor på Jorden.

Den är ganska svår att se med blotta ögat så jag undrar hur det var förra gången för femtiotusen år sedan. Var det någon riktigt skarpögd neandertalare som upptäckte den och undrade vad det var för något, och kanske blev rädd eller nyfiken. Jag blev iallafall väldigt lycklig när jag kunde se kometen i min handkikare efter en stund i mörkret. Efter någon timme tyckte jag också att jag kunde skönja den svagt med blotta ögat men jag hade aldrig kunnat hitta den utan kikaren.

Vi ställde upp våra stativ, monterade kameror och annan utrustning. Jag använde en liten apparat, en rotator, som vrider runt kameran i samma fart som jorden vrider sig runt sin axel fast åt motsatt håll. När man riktar in rotatorn mot polstjärnan och startar den så kan man använda långa exponeringar utan att stjärnorna rör sig i förhållande till kameran. På kameran satt det ett kort ljusstarkt teleobjektiv för att mina långa fågelobjektiv är för ljussvaga och dessutom alldeles för tunga för den lilla rotatorn. Jag tog flera hundra bilder, femtio i taget och tillslut hade jag fått till det så jag hade 50 skarpa bilder på 20 sekunders exponering vardera. Drygt 16 minuters total exponering som jag hoppades skulle räcka.

Jag är nybörjare på den här sortens fotografering. Det var första gången jag försökte fotografera ett sådant här objekt på stjärnhimlen. Det var med stor spänning jag sökte efter instruktioner på webben och installerade olika specialprogram för astrofoto. Hur skulle det gå? Skulle kometen fortsätta att vara den lilla suddiga fläcken som syntes på mina nytagna bilder? Jag hoppades att det

Foto: Roland Olsson

Fotoutrustningen monterad.

Foto: Roland Olsson

Grönskimrande likt norrsken.

skulle framträda en grönskimrande komet med svans mot ett myller av stjärnor som det gör på proffsens bilder? Jag tillbringade minst 8 - 10 timmar framför datorn innan jag fick fram bilderna i den här artikeln och de blev som jag hoppades. Jag är väldigt glad att de blev så här bra och känner mig inspirerad att försöka ta snygga bilder på Andromedagalaxen och den ljusstarka nebulosan i Orions stjärnbild också. Och Mona, tusen tack för sällskapet och alla uppmuntrande ord.

Fågelobservationer vid Angarnssjöängen fjärde kvartalet 2022

Sparvuggla vid Angarnssjöängen.

Foto: Kenneth Olausson

Ett urval av intressanta observationer från Angarnssjöängen rapporterade i Artportalen, sammanställda av Andreas Viberg.

Under perioden gjorde flera anmärkningsvärda fynd. Framför allt, om den nu blir godkänd av RK, isabellastenskvättan som är en ny art för sjöängen. Dessutom sågs de blytunga arterna berglärka och berguv. Tyvärr stannade ingen av fåglarna kvar särskilt länge så det var endast ett fåtal observatörer som fick se dem.

På Artportalen har cirka 1600 observationer lagts in för Angarnssjöängen under kvartalet. Årslistan den 31 december landade på 191 arter, en ökning från 183 arter jämfört med 30 september. Årets siffra 191 kan jämföras med 200 från samma datum 2021 eller 206 arter under 2020. Närbelägna och till viss del jämförbara Fysingen samlade ihop 205 arter under 2022. Angarnssjöängen slutade på plats 8 i lokalligan för Uppland för 2022. Vann gjorde Hjälstaviken på 210 arter.

Rapportörer

EKE Erik Koppe, SPN Stefan Paulin, LJN Linus Jonsson, KON Kenneth Olausson, PLL Pär Leksell, MAN Mats Andersson, MJN Magnus Johansson, KGS Karl-Gustav Sjölund, KBA Karim Boulkeroua, AAZ

Anders Axencrantz, YPM Yvonne Palm, SSM Svante Söderholm, JAN Jan Andersson.

Oktober

1.10 För Angarnssjöängen svåra arten småskrake ses flyga förbi med 3 exemplar (LJN, EKE). En sparvuggla rastar på Midsommarberget, och den ses även några dagar senare (EKE med flera). Sista blåhaken noteras för året (MAN), och hela 22 skäggmesar drar runt (EKE med flera). Dessutom en rastande ägretthäger.

3.10 En bändelkorsnäbb hörs vid Åstadiket, en lappsparv och dessutom periodens enda järnsparv (EKE). Lappsparven var även kvar dagen därpå.

5.10 En bändelkorsnäbb hörs igen, denna gång på Midsommarberget (EKE). En svart rödstjärt rastar vid Örsta (KON med flera) och den ses även några dagar senare, också då vid Örsta och stallet förstås.

8.10 en bra sträckdag med 7 blå kärrhök, 10 fjällvråk (LJN). Dessutom en rödstrupig piplärka, årets sista, vid Grävlingholmen (YPM).

11.10 En stenskvätta vid Byksberget uppfattas som avvikande och tankar på isabellastenskvätta eller ökenstenskvätta föds (AAZ, EKE). Tyvärr larmas inte fågeln ut, men när bilder utlagda på Artportalen granskas på kvällen så pekar mycket på att det verkligen är en isabellastenskvätta. Fågeln finns dock inte kvar vid eftersök dagen efter. Dessutom noteras en 2k kungsörn förbiflygande.

12.10 Periodens enda pilgrimsfalk rapporteras (KBA).

13.10 En rastande råka vid Byksberget (EKE, AAZ), och 248 sträckande sädgäss (EKE).

17.10 En större piplärka flyger förbi Grävlingholmen (EKE).

19.10 7 bläsgäss sträcker mot V (SPN med flera).

20.10 En kungsörn drar förbi, även denna 2k (KGS).

Kungsörn i solsken. Foto: Kenneth Olausson

22.10 Årets sista bändelkorsnäbb flyger förbi vid Olhamra (MJN).

23.10 Hela 89 ormvråkar sträcker mot SV (LJN med flera). En skärpiplärka rastar vid Byksberget (SSM med flera), och en sen vanlig stenskvätta (flera observatörer). En hona salskrake kommer in och lägger sig i sjöängen (EKE med flera). Salskraken ses igen efter två veckor.

26.10 En snösparv ses vid Örstaåkern och stannar en vecka (JAN med flera).

30.10 En mindre sångsvan sträcker SV med 3 vanliga (EKE).

November

6.11 En sparvuggla lockar längs skogsvägen bakom Lappdal (LJN).

10.11 En berglärka rastar kortvarigt på vid Lundbydiket (EKE). Berglärka kan man tycka borde ses oftare i Angarn men faktum är att den är riktigt svår, endast 5 fynd under 2000-talet. Dessutom 4 snösparvar.

December

31.12 December blev händelselös men månaden och året avslutas med en riktig knall när en berguv ses och fotas vid Asphagen (PLL).

Bändelkorsnäbb. Foto: Kenneth Olausson

Berglärka. Foto: Kenneth Olausson

Naturvård - stängsel och spänger

Vy från Grävlingholmen.

Foto: Karin Hendahl

AV **TRYGGVE ENGDAHL**

Grävningen har återstartat!

Som vi skrev i förra numret av Rallen blev isen för tjock när man röjt och muddrat upp mittdiket till fromma för vattengenomströmningen i sjöängen. Återstår att anlägga den utlovade mosaiken av klarvattenytor och häckningsöar utanför fågeltornet. Sen några dagar hasar åter pontongrävarna omkring på sjöängen med sina jättelånga grävarmar, som två stora urtidsdjur. Vi får hoppas att isen inte återigen ställer till det, för jobbet måste ju vara klart före 1 april då tillträdesförbudet börjar.

Vattenståndet

I år ska ett nytt försök göras att följa vattendomens övre begränsning. Det misslyckades förra året på grund av den torra och varma sommaren. Framtiden får utvisa om vattenståndet kan hållas högre i år. Det förutsätter nog mer snö på vårvintern så att utgångsläget är högt och att det regnar betydligt mera. Det borde bli jämnare fördelning av vattenståndet i sjöängen och mindre risk för tillfällig översvämning när nu mittdiket är åtgärdat.

Ormbunkarna ett problem i Skesta hage

Det rör sig mest om örnbräken som förkväver lägre örter som backtimjan och kattfot. Den naturvårdsförmiddag som vi hade i slutet av september löste knappast problemet. Effekten blir förstås bättre om man rycker upp plantorna på försommaren. Då får rotsystemet, som ju finns kvar nere i marken, inte kraft från plantan. Alltså siktar vi på att göra en ny räd i början av sommaren. Vi återkommer med datum!

Gömsle ute i sjöängen?

På grund av kraftiga nedskärningar i budgeten kommer Länsstyrelsen inte kunna stå för bygge av det tänkta gömslet i närtid. I det

De välbekanta spängerna i Angarnssjöängen underlättar tillgängligheten i området och har på några ställen nu breddats till fyra plankor mot som tidigare tre.

Foton: Gunnar Hesse

läget väljer styrelsen att lägga det hela på is och invänta nya, positiva signaler från Länsstyrelsen.

Vildsvinen

Styrelsen har diskuterat vildsvinsattacken på Kjell Eriksson och funderat på vilka regler som gäller. I den statliga delen av naturreservatet får ingen jakt förekomma men i privatägda delar har markägaren jakträtt. Ett problem är förstås att de privata markytorna var och en för sig är rätt små och det är säkert svårt att ha koll på om en lös hund kommer in på annans (eller statens) mark. Lika så kan en drivande jakthund lätt förirra sig in i reservatet om man jagar strax utanför. Även om man har GPS på hunden kan man såklart inte så lätt stoppa den, som i fallet när Kjell blev anfallen. Man får försöka gömma sig bakom ett träd eller hålla sig undan på annat sätt, ifall man hör skall som av drivande hund. Bra är dock att jakt i reservatet, med något undantag (Hacksta), inte får förekomma lördagar och söndagar från mars till och med september.

Spängerna

Alla som vandrat i södra delen av Angarnssjöängen måste ha noterat att spängerna varit i mycket dåligt skick. Vi har sen över ett år tjatat på Länsstyrelsen att en renovering är av nöden och för några dagar sen har den kommit igång. Man har den 8 februari nått från Lundbydiket nästan fram till Grävlingholmen. Fina lättgångna ”påfartsramper” är klara på ett par ställen och inte nog med det. En fjärde bräda har lagts till så att spången blir bred och fin. Man kan till och med mötas vid behov.

Den gamla gärdesgården i Skesta hage

Många minns kanske en gammal förfallen gärdesgård till höger när man från parkeringen går in genom grinden till Skesta hage. Den är att betrakta som kulturved (likt till exempel en gammal hoprasad lada) och har av Mats Gothnier på Länsstyrelsen betecknats som skyddsvärd. Detta för att man hittat flera ovanliga lavar på virket.

Länsstyrelsen planerar nu att ha kor i hagen kommande säsong och då måste man montera ett nytt kraftigare stängsel på platsen. Tyvärr hade det inte nått fram till entreprenören att gärdesgården skulle sparas utan den är riven och ligger i högar. Planen är nu att dessa inte ska fraktas bort utan få ligga kvar i högar utanför stängslet. Bäst är om virket inte ligger platt på marken och ruttnar utan får ligga i soligt läge på någon åkerholme, fritt från sly och högt gräs. Vi har haft kontakt med Länsstyrelsen ärendet och vi får avvakta slutresultatet. Möjligen kan vi i Angarngruppen göra en ideell insats där?

Stängslebygge pågår. Foto: Tommy Råshammar

Äntligen en stationär kungsfiskare i Vallentuna

Foto: Christer Hjert

Kungsfiskaren som hållit till vid Ormstaåns utlopp har varit en riktig publikmagnet.

I denna betraktelse berättar Christer Hjert mer om kungsfiskarens optimalt anpassade kroppsform och hur den inspirerat japanska tågingenjörer.

AV **CHRISTER HJERT**

Den 10 december började rapporter om en kungsfiskare (hane) vid Ormstaåns utlopp i Vallentunasjön trilla in på Band och Artportalen. Det visade sig efter ett par dagar att den förmodligen hade för avsikt att stanna kvar. Stationära kungsfiskare har vi sannerligen inte varit bortskämda med i Vallentuna. Enligt Artportalen har den setts passera just Ormstaåns utlopp vid några enstaka tillfällen och det finns även ett fåtal rapporter från Angarnssjöängen, dock aldrig någon stationär fågel.

Jag, som bor en dryg kilometer därifrån, var snabbt på plats med kameran för att ta lite bilder på skönheten. Tyvärr var det rejält grå-

väder och således inte optimala fotoförhållanden men jag njöt ändå av dess skönhet och tog lite bilder.

Jag kunde trots det dåliga vädret se hur den uppträdde och var den helst satt när den fiskade. Den var dessutom väldigt ljudlig och lockade flitigt i flykten. På så vis markerade den tydligt sin ankomst till glädje för fågelskådare och fotografer. Tyvärr var det ju det där med gråvädret och fotoförutsättningarna.

Några dagar senare utlovades emellertid sol och klarblå himmel och den 15 december infriades väderlöftet - sol blev det och blå var himlen i krispiga 15 minusgrader men turligt nog vindstilla. På förmiddagen klädde jag mig för en rejäl vinterövning och åkte dit. Jag tog mig ut till den stora bäverhyddan som tronar upp sig mitt i området och lade mig till rätta i snön. Det tog inte lång tid innan han dök upp och satt i gång med sitt tålmodiga fiskande.

Jag blev liggande i snön i två timmar och hade sällskap av kungsfiskaren i stor sett hela tiden. Han fiskade, fångade, flög bort en bit och kom tillbaka - gång på gång. Ibland slog han sig ner så nära att jag med mitt 600 mm objektiv och en 1,4 konverter inte kunde fota för att han helt enkelt var för nära. Men vad gjorde väl det, jag fick mina bilder och kunde dessutom verkligen njuta av kungsfiskarens skönhet och perfektion.

När jag låg där och betraktade honom och såg den neonblåskimrande strömlinjeformade elegansen både i flykten och i dyken kom jag att tänka på en dokumentär jag såg på TV för en tid sedan om det japanska höghastighetståget Shinkansen. Det visade sig nämligen att tågets höga hastighet ledde till problem vid tunnelpassager med såväl ljudbang som ofrivillig inbromsning. Chefsingenjören Eiji Nakatsu drog slutsatsen att det måste bero på förändringar i luftmotståndet. Han ställde sig då frågan ”finns det någon levande varelse där plötsliga förändringar i luftmotståndet är en del av det dagliga livet?”

Nu var det turligt nog så att Nakatsu inte bara var ingenjör han var också fågelskådare och aktiv medlem i Wild Bird Society of Japan och det slog honom att kungsfiskaren kan dyka från luft med lågt motstånd till vatten med högt motstånd i 40 km/h utan att ens orsaka ett plask. Det visade sig när ingenjörerna började titta närmare på det hela att kungsfiskaren hade en optimal utformning för detta just på grund av sin strömlinjeform och sin oproportionerligt långa kilformade näbb. Kungsfiskaren ledde helt enkelt ingenjörerna till lösningen och återigen hade natur-

Foto: Christer Hjert

Kungfiskaren är både vacker och väl anpassad till sitt habitat.

en visat sin överlägsenhet. Kungsfiskaren är alltså inte bara vacker utan även högeffektiv och specialiserad i förhållande till sina livsbetingelser. Ingenjörerna kan bara bocka och buga för att de fick hjälp på traven av den verkliga experten på att bryta luftmotstånd.

Det här är kanske en annorlunda betraktelse av kungsfiskaren men det är inte svårt att förstå vad Nakatsu såg hos kungsfiskaren när man själv får förmånen att betrakta den i all sin specialiserade elegans.

KALLELSE TILL ANGARNGRUPPENS ÅRSMÖTE

Angarngruppens årsmöte måndagen

den 27 mars 2023 klockan 19.00.

Bällstabergsskolan,

Svampskogsvägen 28, Vallentuna.

Dagordning

1. Årsmötets öppnande
2. Val av ordförande för mötet
3. Val av sekreterare för mötet
4. Fråga om årsmötets behöriga utlysande
5. Val av två justerare, tillika rösträknare
6. Fastställande av dagordningen
7. Upprättande och fastställande av röstlängd
8. Styrelsens verksamhetsberättelse, redovisning av räkenskaperna för det gångna året
9. Revisorns berättelse
10. Fastställande av resultat- och balansräkning och disposition av årets resultat
11. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för föregående års förvaltning
12. Beslut om antal styrelseledamöter
13. Val av ordförande, vice ordförande och kassör för ett år
14. Val av övriga styrelseledamöter för ett år
15. Val av revisor och revisorssuppleant för ett år
16. Val av valberedning för ett år
17. Fastställande av årsavgiften för nästkommande år
18. Beslut om och utdelande av vandringspriset Vattenrallen
19. Beslut om styrelsens förslag till stadgeändringar
20. Övriga ärenden
21. Mötets avslutande

Ständigt dessa mesar

Foto: Hans-Georg Wallentinus

Vilken art är det här? Går det att avgöra trots ett grynigt fotografi?

Svaret finns på sidan 19.

Det hjälps inte hur mycket vi tjatar om artkaraktärerna hos bland annat entita och talltita. Och det KAN vara knepigt ibland; ljuset kan vara dåligt, fåglarna snabba, och så vidare. Det felet många gör är att bara använda en enda artkaraktär för att ”bestämma” (läs: gissa) vilken art det är. Jag skulle vilja säga, att det behövs nog åtminstone tre olika karaktärer för att vara säker, såvida det inte handlar om en karaktär som finns bara hos någon av arterna (som nackfläcken hos svartmesen, eller den bruna hättan och ryggen hos lappmes). Läs mer om artbestämning av titor i denna artikel.

AV **HANS-GEORG WALLENTINUS**

Den här texten riktar sig inte till de allra mest professionella skådarna, som förhoppningsvis pluggat de här karaktärerna till leda, utan till er, som är mer allmänt artintresserade. För att underlätta för er som anser er höra till den senare gruppen, var den första tanken att göra en jämförelsetabell mellan entita och talltita, men jag tog till slut med också lappmes och svartmes, eftersom de kan upplevas lite lika ibland. Lappmes har ju setts i närheten av Angarnområdet (Stava för nästan tio år sedan) och det har varit en liten ”miniinvasion” i vinter. Bland annat håller ett exemplar till i Falun just när detta skrivs.

Tabellen refererar endast till artbestämningskriterier jag använder mig av. Det kan finnas andra, som jag inte känner till eller har använt. Jag har också gjort en notering för karaktärer jag tycker är tveksamma att använda, speciellt som enda kriterium.

Men en tumregel för oss som bor i Östra Svealand är:

Ska du gissa, gissa på entita.

Av någon underlig anledning gissar de flesta gissarna på talltita. Vet inte varför det är så, eftersom entitan är så pass mycket vanligare, speciellt på matningar i villaområden. För en del år sedan gick jag igenom foton på talltitor som rapporterats till Artportalen. Ungefär en tredjedel av dem var entitor. Så ut och plugga artkaraktärer!

	ENTITA	TALLTITA	LAPPMES	SVARTMES
Storlek	"Mellanstorlek" för en mes.	Större än entita.	Som talltita, men upplevs som större än den är.	Den minsta mesen.
Lockläte	Kraftfullt "*hitzi* " ibland följt av "*de-de-de-dett*". Varning för att talgoxe kan yttra liknande läten.	*zizi täh täh täh*.	*täh täh täh* som talltita, men oftare två *täh* än tre. Bestäm aldrig en lappmes bara på detta läte!	Typiska "mesläten". Talgoxen har liknande läten.
Sång	Variabel. Svårbestämd. **Undvik** att använda den karaktären. Talgoxe kan ha exakt samma läte.	Mollstämda *tyy tyy tyy* etc. Lätt att blanda ihop med grönsångare som dock har en snabbare strof (i tillägg till "enkronan mot glasbordet").	Variabel. En tvåstavig sång ibland. Talgoxe kan låta likadant. **Undvik** att bestämma på sången.	Ett snabbt "Video video video" från en grantopp. Varning för att talgoxen har ett likadant läte, som dock är aningen långsammare.
Ovansida (rygg)	Svagt bruntonad. Ingen bra karaktär, beror på det infallande ljuset och vitbalansen (i kameran eller datorn). **Undvik**!	Grå. Ingen bra karaktär, beror på det infallande ljuset och vitbalansen (i kameran eller datorn). **Undvik**!	Nästan chokladbrun.	Svart och grå.
Ljust stråk på vingarna	Ungfåglar kan ha ett diffust band bildat av ljusa armpennespetsar. Men de går "på andra ledden" och försvinner så småningom.	Ljust fält längs de yttre armpennorna ("panel" i fågelböckerna). **Artkaraktär** om inte ryggen är klart brun (jfr lappmes).	Har panel likt talltitan, men klart brun rygg.	Har "normala", tvärgående, dubbla vingband
Huvudstorlek	"Normalstort" huvud	Påfallande stort huvud, "tjurnacke" ger plats för stor fyrkantig kindfläck.	Huvud ännu större än talltitans. Jag reagerade med "groteskt stort" första gången jag såg en lappmes.	Huvud som talltita/ lappmes (i relation till kroppsstorleken)
Hätta	Blanksvart. Ingen säker karaktär. **Undvik**.	Mattsvart. Ingen säker karaktär. **Undvik**.	Mattbrun.	Blanksvart. Vit fläck i nacken (**arttypisk**!).
Fläck på övernäbbens bas	Saknas.	Vit fläck, "fotokaraktär" = ses sällan i fält. **Arttypisk**.	Saknas.	Saknas.
Kind	Solkigt vit avlång kindfläck, diffust slut mot kroppssidan. OBS! Ungfåglar har mer rent vit kind. **Varning för felbestämning under hösten**!	Rektangulär, nästan kvadratisk vit kind, skarp gräns mot kroppssidan.	Rektangulär/kvadratisk vit kind som talltita, skarp gräns mot kroppssidan. Svart mask ovanför ögonen.	Oregelbunden vit kind. Skarpt avgränsad åt alla håll. Kindfläcken ser stor ut när man ser fågeln.
Haklapp	Oftast liten och väl avgränsad mot bröstet, "Hitler-mustasch". Stämmer minst 2 gånger av 3.	Stor haklapp. Oftast diffus övergång mot bröstet. Stämmer minst 3 gånger av 4.	Störst haklapp av alla titorna. Diffus övergång mot bröstet	Stor haklapp ofta väl avgränsad.
Rörelsemönster	Snabb, "nervös".	Lite mer cool än entita.	Ungefär som talltita.	Mycket snabb och ryckig, men ettrig.
"Hemmiljö"	Fuktig lövskog.	Barrskog.	Fjällbjörkskog om det finns, annars gärna lövdominerad vegetation.	Många olika trädbevuxna miljöer (från granskog till trädgårdar och parker).

Talltita (1a) och entita (1b) på matning i december 2022. Tyvärr är ljuset så uselt att skärpan nästan helt uteblir.
Foto: Hans-Georg Wallentinus

Svar: Fågeln på sidan 17 är en entita. Den har ovanligt ljus kind och är sannolikt en ungfågel. Men de dåliga ljusförhållandena gör att kameran inte kan skilja färgerna åt så bra. Kinden blir nog extra vit bara av den anledningen. Ryggfärgen ser grå ut beroende på att det är gråväder (inte bruntonad som den borde varit), men talltitans ljusa panel saknas. Så i det här fallet räcker det med vingpanelkaraktären för artbestämning (eftersom ryggen inte är tydligt brun som hos lappmesen).

Champion är en av de många svamparter som växer vid Angarnssjöängen.

Foto: Roland Olsson

Rapportera in svampar

Rapportera gärna in de svampar som finns vid Angarnssjöängen i Artportalen under 2023.

Hjälp till att kartlägga den biologiska mångfalden i området genom att samla in mer data. Tillsammans upptäcker vi fler arter.

Svamparna är ”underrapporterade” jämfört med andra riken och föreningen önskar därför bättre kunskap om vilka svamparter som finns i naturreservatet.

Fågelflytten - nordliga flyttare vid Angarnssjöängen

Marsfjället i Jämtland. Foto: Kenneth Olausson

AV **KENNETH OLAUSSON**

Utifrån den första mer generella artikeln om fåglars flytt som var i förra numret av Rallen så ska vi denna gång titta närmare på fjäll- och fjällnära fåglarnas flyttbestyr, som ibland inrymmer att de rastar i sjöängen. Läs mer om de nordliga fåglarnas förekomst vid Angarnssjöängen i denna artikel.

Inledning

Då jag är född i Jämtland och har tillbringat mycket tid i fjäll och fjällnära skogar så ligger biotopen och dess fåglar mig varmt om hjärtat. De senaste tio åren har jag inventerat fågel i nordvästra Jämtland och därigenom kunnat följa utvecklingen i fjällområdena. Eftersom de nordliga områdena drabbas hårdast av klimatförändringarna kan jag se

hur fjällbjörk och andra växter klättrar allt högre upp i det som tidigare var kalfjäll och hur djuren följer med. Lövsångare sjunger plötsligt strax nedanför fjälltopparna och rödräv möter man numera lite varstans på fjällhedarna. Hur det här kommer påverka fjällfåglarna är svårt att säga men alltfler sydliga arter tar sig norrut och de fåglar som redan häckar på höga höjder söker sig än högre. De flesta arter har bra anpassningsförmåga men ändras temperatur och biotoper allt för mycket så kommer troligtvis de nuvarande fjällfåglarna minska betydligt i antal och en del arter kan komma att försvinna. Inte minst gäller detta rovfåglar och ugglor då de instabila vintrarna i högre grad synes göra att gnagartillgången blir lägre. Genom att delar av fjällvärlden inventeras årligen finns i alla fall ett underlag som gör att det går att se trender och försöka vidta åtgärder.

Nedan följer en genomgång av ett urval om 19 nordliga arter som på sin flytt kommer förbi Angarnssjöängen. Jag försöker kort beskriva hur många de är i Sverige, hur det går för dem, vart de flyttar, när de kommer förbi sjöängen med mera. Enbart arter som häckar i Sverige tas upp i denna artikel. Invasionsarterna och därmed även några av de nordliga ugglorna tas inte med i uppställningen. Bra att ha i minne är att många av de individer som rastar i Angarn inte har sin häckningsplats i Sverige utan att de kommer från ett bredare nordöstligt område. Samt att flera av nedanstående arter som övervintrar i Sverige sällan är svenskhäckande fåglar utan de kommer ofta öster ifrån eller i något fall från Norge.

Förklaring till nedanstående siffror
Siffrorna avser status för år 2018.
Population: Avser antal par vid häckningstid i Sverige.
Trend: Avser nationell utveckling under de senaste 20 åren. Trenden baseras på inventeringarna/standardrutterna som genomförts på samma sätt runt om i Sverige sedan 1996.
Häckar: Var arten finns på sommaren.
Vinterkvarter: Var arten finns på vintern.
Vid Angarnssjöängen: Antal, när och var.

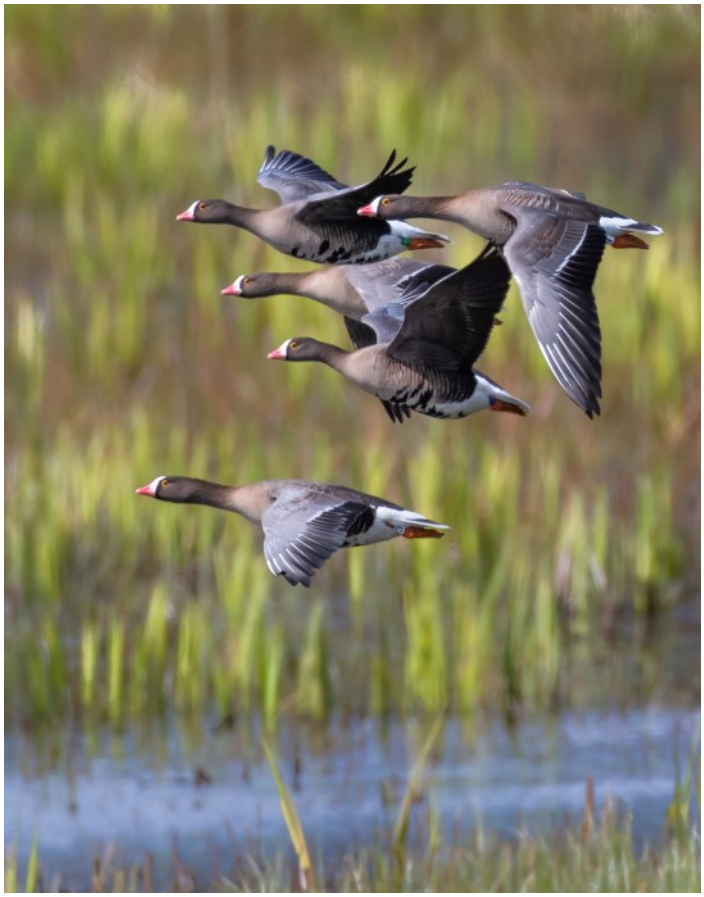

Foto: Kenneth Olausson

Fem fjällgäss flyger omkring vid Angarnssjöängen.

19 nordliga flyttare

Fjällgås
Population: 50 par.
Trend: I och med stödåtgärder och utplantering så ökar fjällgåsen. År 2008 bedömdes antalet till 20 par. Rödlistad, Akut hotad (CR).

Häckar: Framförallt inom ett område i Pite lappmark. Kring sjöar och småtjärnar i fjällens björk- och videzoner.
Vinterkvarter: De svenska fjällgässen övervintrar numera i stort sett enbart i Nederländerna.
Vid Angarnssjöängen: Sex fynd. Glädjande nog är två av dessa 2021 och 2022. Alla fynd utom ett är vårfynd. De senaste har varit i april och maj. När de rastar så ses de både på åkrarna och ute i sjöängen.

Bergand
Population: 1100 par.
Trend: Minskat i antal. År 2008 bedömdes antalet till 1400 par. Rödlistad, Starkt hotad (EN).
Häckar: I grunda och näringsrika sjöar i fjällkedjan. Häckar också men mer sällsynt på låga gräsbevuxna skär i framförallt den norra yttre skärgården.
Vinterkvarter: Troligtvis efter Norges och Sveriges västkust, möjligtvis även i Östersjön.
Vid Angarnssjöängen: Tio fynd. De flesta är från andra halvan av april men det finns även något fynd i oktober. Det handlar om en eller två rastande individer, något fynd avser förbiflygande.

Alfågel
Population: 900 par.
Trend: Minskat i antal. 2008 bedömdes antalet till 1300 par.
Häckar: I fjällkedjans sjöar och på de fjällnära palsmyrarna i nordligaste Lappland.
Vinterkvarter: Troligtvis efter Norges västkust. De stora mängder alfågel som finns i Östersjön består i första hand av fåglar från östliga länder.
Vid Angarnssjöängen: Fyra fynd. Tre höstfynd, oktober, november och ett vårfynd, april. Alltid ensam fågel. Senaste fyndet vid utloppet år 2020.

Alfågel fotograferad vid utloppet. Foto: Kenneth Olausson

Sjöorre
Population: 6100 par.
Trend: Ökade under senare delen av 1900-talet och har sedan bedömts som stabil. 2008 bedömdes antalet till samma som nu.
Häckar: I sjöar i fjällkedjan från videregionen till den övre barrskogsregionen.
Vinterkvarter: Troligtvis efter Norges och Sveriges västkust, möjligtvis även i Östersjön. Flyttar både under natt och dag på våren men mestadels på dagtid under hösten.
Vid Angarnssjöängen: Sju fynd. Alla sträckande förutom ett tillfälle 2002 då två individer rastade. Mars eller april på våren, september under hösten. Vid flera dagars östlig vind passerade 130 sjöorrar sjöängen den 15 september 2021 vilket förstås är rekord.

Salskrake
Population: 1100 par.
Trend: Minskar i antal men svårbedömd. 2008 bedömdes antalet till 1600 par.
Häckar: Vid småsjöar i skogslandet i Norrbotten men också i nordvästra Västerbotten.
Vinterkvarter: I Östersjön, västra och mellersta Europa.
Vid Angarnssjöängen: Årlig. Fåtaliga besök framförallt under mars och april. Fler än fem individer har rapporterats endast vid några få tillfällen. Det största antalet som har observerats var 10 individer den 30 april 2013.

Blå kärrhök
Population: 400 par.
Trend: Troligen stabil. 2008 bedömdes antalet till 860 par. Man tror dock att den uppskattningen var för hög och har därför reviderat.
Häckar: På myrmark upp till trädgränsen från Jämtland/Ångermanland och norrut. Under gnagarår kan enstaka häckningar förekomma mer söderut.
Vinterkvarter: Enstaka fåglar stannar i Sverige men den stora delen flyttar till Västeuropa. De flesta blåhökarna som syns i Sverige under senhöst och vinter kommer från öster.
Vid Angarnssjöängen: Ses vissa år endast sporadiskt på vårsträcket men alltid regelbundet under hösten. Angarnssjöängen som troligen är Mälardalens bästa lokal för blå kärrhök har haft besök av fågeln under årets alla månader. En bra höstdag kan mellan 10 - 15 individer passera. Många, troligen de flesta på höststräcket är östliga. De kommer via Åland, ofta in vid Rönnskärs udde och några timmar senare ses de vid sjöängen.

Salskrakar i skyn. Foto: Kenneth Olausson

Fjällvråk
Population: 3000 par.
Trend: Minskat kraftigt de senaste 50 åren så antalet är många gånger lägre idag än det var fram till 1980-talet. De senaste 20 åren har beståndet varit stabilt men då de är beroende av smågnagare så varierar antalet ganska mycket utifrån gnagartillgång. 2008 bedömdes antalet till samma som nu.
Häckar: Fjäll- och skogstrakter i norra Dalarna till Torne lappmark. Även i västra Hälsingland och Medelpad. Bo oftast på hylla i klippbranter men trädhäckning förekommer också.
Vinterkvarter: Sverige, Danmark och Österuropa söderut till Balkan, framförallt i Polen och Belarus. Ovanlig som rovfågel då många alltså flyttar mot sydost.

Vid Angarnssjöängen: Regelbunden. Sträckande under både vår men framförallt höst. Oktober är bästa månaden då det inte är ovanligt att man kan se över tio fjällvråkar på en dag. Fyra gånger genom tiderna har observationer gjorts på över 20 individer. Rek -ordet är från 1996 då 48 individer sågs under en dag. Nästan årligt övervintrar någon fjällvråk i anslutning till sjöängen. Dock verkar ingen göra det i år. Då fjällvråkarna i huvudsak sträcker mot sydöst så är det nog många norska vråkar bland de vi ser.

Stenfalk i buske. Foto: Kenneth Olausson

Stenfalk
Population: 4300 par.
Trend: Stabil i fjällområdet men minskat nedanför fjällen. 2008 bedömdes antalet till 6200 par. Rödlistad, Nära hotad (NT).
Häckar: I barrskog och vid hyggen samt i fjällbjörkskog från norra Dalarna och norrut genom Norrland. Häckar även på Öland och möjligtvis Gotland. Tar ofta över kråkbon.
Vinterkvarter: Västra och sydvästra Europa. Enstaka individer kvar i södra Sverige.
Vid Angarnssjöängen: Årlig. Ses både vår (april - maj) och höst (september - oktober) men höstobservationerna är vanligast. Oftast enstaka individer men ibland kan flera ses samma dag. Rekordet är från 1 oktober 2005 då sex olika individer noterades.

Jaktfalk
Population: 70 par.
Trend: Minskat i antal. 2008 bedömdes antalet till 110 par. Rödlistad, Starkt hotad (EN).
Häckar: Risbon, ofta gamla korpbon i klippstup från norra Dalarna och norrut till finska gränsen.
Vinterkvarter: De vuxna falkarna stannar oftast kvar inom reviret. Är det dåligt med ripor så födosöker de i närliggande områden. Ungdomarna flyttar oftast söderut och ses framförallt efter norska atlantkusten och i södra Sverige.
Vid Angarnssjöängen: Två fynd. 1975 (mars) och 1999 (oktober/november). Vid båda tillfällena stannade fågeln i flera veckor. Jag hade glädjen att få vara med och räkna jaktfalksungar i Jämtland i somras och kullarna var lite större igen. På 17 häckningar fanns 49 flygfärdiga ungar så vi hoppas någon kommer förbi Angarnssjöängen under senvintern.

Berglärka
Population: 230 par.
Trend: Minskat i antal men verkar vara mer stabil de senaste tio åren. 2008 bedömdes antalet till samma som nu. Rödlistad, Sårbar (VU).
Häckar: Bo på marken på hedar och åsar i de nordliga fjällens lav- och videbälten.
Vinterkvarter: Från södra Norge, via svenska västkusten, Danmark, framförallt Vadehavet ner till Engelska kanalen. De flesta svenska fåglarna finns troligtvis sydväst om Sverige.
Vid Angarnssjöängen: Elva fynd. 1981 sågs sju individer vid Örsta vilket är rekordet. 2003 - 2004 var det en hanne som övervintrade. November är statistiskt den bästa månaden och Erik Koppe såg den senaste nyss, det vill säga den 10 november 2022. De flesta har setts från Lundbydiket.

Blåhaken är en vacker fågel, inte sant? Foto: Kenneth Olausson

Rödstrupig piplärka
Population: 100 par.
Trend: Minskat. 2008 bedömdes antalet till 300 par. Rödlistad, Sårbar (VU).
Häckar: Längst norr i Sverige, de flesta kring Torne träsk.
Vinterkvarter: Västafrika.
Vid Angarnssjöängen: Årlig. Under våren handlar det om maj och under hösten kan den första komma redan i augusti och den sista i oktober. September ger bäst chans. I september 2003 noterades 15 individer samtidigt vilket lär vara rekord. Hörs oftast men ses också och då på marken eller på spängerna mellan Byksberget och Grävlingholmen.

Blåhake
Population: 230 000 par.
Trend: Minskar i södra delen men stabil i norr. 2008 bedömdes antalet till samma som nu.
Häckar: I hela fjällkedjan.
Vinterkvarter: Södra Asien (Indien/ Pakistan).
Vid Angarnssjöängen: Flest under några veckor på höststräcket vid månadsskiftet augusti - september. Några enstaka också på våren under maj. Störst antal rastande under hösten på en dag är 100 individer. På våren är det fem. När man på 1970-talet ringmärkte i sjöängen blev antalet ringmärkta blåhakar 387 under hösten 1973. Det högsta antalet ring-

märkta på en dag var cirka 70 stycken. Det observeras få individer nu för tiden men nedgången vid Angarn är nog inte större än den nationella. Det handlar istället om att buskarna försvunnit. I stort sett de enda som finns kvar i sjöängen är de efter mittdiket så blåhakarna håller i hög grad till där.

Foto: Kenneth Olausson

En rödstrupig piplärka fångar stillheten.

Ringtrast
Population: 9200 par.
Trend: Ökat i antal. 2008 bedömdes antalet till 6200 par.
Häckar: Raviner och klippig blockterräng i fjällen, huvudsakligen ovanför trädgränsen. Från norra Dalarna till Torne lappmark.
Vinterkvarter: Medelhavsområdet.
Vid Angarnssjöängen: 17 fynd. Vårfynden dominerar och då handlar det om slutet av april till början av maj. Som flest har två individer setts samtidigt. Både 2020 och 2022 syntes den till. Kanske dags för tre individer 2023? Observationerna är från olika platser runt sjöängen.

Varfågel
Population: 6000 par.
Trend: Stabil. 2008 bedömdes antalet till samma som nu. Antalet följer gnagartillgången.
Häckar: Myrar, hyggen och öppen skogsmark från mellersta Svealand och norrut.
Vinterkvarter: Södra Sverige och ner i mellersta Europa.
Vid Angarnssjöängen: Årlig. Varfågeln hävdar revir även på vintern och i sjöängen ryms som mest två samtidiga fåglar, en mot Grävlingholmen och en mot Utloppet. Under april när de ska flytta norrut så kan fler individer ses samtidigt. Rekordet från 24 april 1992 är på sex till åtta samtidiga individer.

Bergfink
Population: 2 130 000 par.
Trend: Stabil. 2008 bedömdes antalet till 2 100 000 par.
Häckar: Barr- och blandskog samt fjällbjörkskog. Från Mellersta Värmland, norra Västmanland, södra Gästrikland och norrut.
Vinterkvarter: Om födotillgången, främst tillgången på bokollon, är god kan många stanna i Sverige. Annars främst i Centraleuropa.
Vid Angarnssjöängen: Årlig, både rastande och överflygande. Ofta i blandflockar med bofink. Den största rena bergfinksflocken som setts rasta var på 1050 individer vilket rapporterades den 18 april 2009.

Vinterhämpling
Status: 320 par.
Trend: Minskar troligen i antal men svårbedömd. 2008 bedömdes antalet till samma som nu. De enda data som finns är från sträcklokaler som Falsterbo och Utsira samt från några norska häckningslokaler.
Häckar: Gräsbevuxen och stenig terräng ovan trädgränsen i de västra fjälltrakterna nära den norska gränsen. Häckade förr även på Kullaberg, Skåne.
Vinterkvarter: Troligtvis de nordvästra delarna av Europa. Förmodligen är det mestadels norska fåglar som övervintrar i Sverige.

Vid Angarnssjöängen: Vinterhämpling har varit i stort sett årlig sedan 1975. Födosöker ofta på åkrar kring Lundbydiket. Största antal som rapporterats är en flock om 100 individer i februari 1981. Möjlig att upptäcka från höst till tidig vår.

Lappsparv
Population: 126 000 par.
Trend: Minskat kraftigt i antal. 2008 bedömdes antalet till 230 000 par.
Häckar: På fjällhedar efter hela fjällkedjan.
Vinterkvarter: Både i Västeuropa och norr om Svarta havet.
Vid Angarnssjöängen: Årlig. På våren från mars till maj. Störst chans i slutet av april. På hösten från augusti till november, störst chans i september. Flest antal på en dag 35 den 2 maj 1981. Rastar oftast på åker- eller gräsmark. Numera ses den sällan utan rapporterna handlar nästan alltid om läte från överflygande fågel.

Snösparv
Population: 26 000 par.
Trend: Minskat under de senaste 30 åren men är nu stabil. 2008 bedömdes antalet till samma som nu.
Häckar: Huvudsakligen i blockterräng på kalfjäll från norra Dalarna till Torne lappmark.
Vinterkvarter: Södra Sverige, Danmark, Nordsjöländerna, Mellaneuropa.
Vid Angarnssjöängen: Årlig. Bäst möjlighet är kring månadsskiftet mars - april och då vid åkrarna kring Lundbydiket. Det största antal som observerats i Angarn är en flock om cirka 500 fåglar vilka flög runt kring sjöängen mellan den 5 - 10 april 1985.

Videsparv
Population: 34 000 par.
Trend: Minskade kraftigt under perioden 1980 - 2010 men har därefter varit någorlunda stabil på lägre nivå. 2008 uppskattades antalet till 40 000 par. Rödlistad som Nära hotad (NT).
Häckar: Lövrik sumpskog ofta med inslag av vattendrag. Finns framförallt från Jämtland/Ångermanland och sen norrut. Flest i Väster- och Norrbotten.
Vinterkvarter: Centralasien, framförallt Kina och Japan.
Vid Angarnssjöängen: I stort sett årlig. En art som är svår att se även när man hör den vilket gör att nästan alla observationer baseras på läte. Den enda som verkar lyckats fotografera videsparv och lagt upp en bild i artportalen är Rallens redaktör Mattias Ödevidh. Observeras nästan uteslutande på södra sidan under hösten (september) men det beror nog mest på att nästan alla skådare är där under aktuell tid. Det är sällan mer än en individ per dag men vid några tillfällen finns noteringar om 2 - 4 individer. Rekordet från 4 september 1981 är 9 individer på en dag.

Snösparv i profil. Foto: Kenneth Olausson

Det finns ett antal nordliga arter som ännu inte observerats vid Angarnssjöängen. Här en personlig lista över fem som säkert fler än jag skulle vilja se i reservatet: Fjällabb, fjälluggla, blåstjärt, dvärgsparv och lappmes. Mycket tur behövs för lappmesen.

Vi får hålla ögon och öron öppna, en dag finns någon av dem hos oss!

Tack till Martin Green vid Lunds universitet och Svensk fågeltaxering för faktagranskning.

Referenser

Sveriges fåglar 2022. Utgiven av Svensk fågeltaxering och BirdLife Sverige. Länk: https://www.fageltaxering.lu.se/sites/default/files/files/Rapporter/sveriges_faglar_2022.pdf
där det finns mer att läsa om fjällfåglarna.

Fåglarna i Sverige - antal och förekomst. Utgiven av Sveriges Ornitologiska Förening 2012.

Svensk ringmärkningsatlas volym 1 - 3. Utgiven av Naturhistoriska riksmuseet och Sveriges Ornitologiska Förening under åren 2001 - 2008.

Artfakta (www.artfakta.se).

Artkatalog för Angarnområdet. Stefan Paulins fantastiska sammanställning av data över fåglar som genom åren rastat vid Angarnssjöängen. Sökväg: Webbplatsen/Obsar/Artkatalog för Angarnområdet.

Rätt ska vara rätt! Denna vackra myrspov är fotograferad av Christer Hjert och ingen annan. I Rallen nummer 4 2022 angavs felaktigt en annan fotograf. Vi ber om ursäkt till båda fotograferna samtidigt som läsarna ges chansen betrakta det fina fotografiet igen.

Örnkollen den 21 januari 2023 ...med viss örnbrist

Ulric Ilveus längst till vänster - exkursionens värd. Foto: Gunnar Hesse

Äntligen dags igen för Örnkollen!

AV **GUNNAR HESSE**

Det är redan tre år sedan den senaste exkursionen med det temat, därefter förhindrade pandemin utflykter med bilsamåkning som krav. För sjunde gången samlades vi till slut igen nära Korallen i Vallentuna centrum för gemensam avfärd i så få bilar som möjligt. Många, flera än vanligt, hade hörsammat kallelsen och därför var det inte helt trivialt att lösa bilpusslet. Nåja, så småningom kom vi iväg med Hjälstavikens huvudentré vid Hårby som mål; norrortsleden, E18 och så norrut mot just nämnda naturreservat.

Vid Hårby mötte vi vår trogne lokalguide, Dan Henriksson, plus ytterligare ett par personer till. Därmed blev vi hela 24 personer, som av olika anledningar krävde åtta bilar för den fortsatta färden. Innan det var dags för den, mjukstartade skådningen med en ormvråk på långt håll i det grådisiga vädret. Domherrar visslade i närheten och snart kunde vi räkna in ett femtontal individer i toppen på en av de största lönnarna i området. Hanarnas röda västar var i stort sett de enda färgklickarna i en omgivning med många nyanser av grått. Sedan blev det genast ännu lite roligare med en på nära håll överflygande råka, som faktiskt var årets första vid Hjälstaviken enligt Artportalen. En ensam grågås drog förbi mot norr och en grann fasantupp hittades uppflugen i ett barrträd på Stora backen ”på andra sidan”.

Nöjda med kråkfågeln (och även de andra obsarna) var det så dags för karavanen att sätta sig i rörelse mot Landsbergaslätten och Biskopskulla kyrkas parkering som etappmål. Klockan var snart tio slagen, så det fick bli ett lite längre uppehåll med både fågel-

skådning och förmiddagskaffe. En av målarterna för dagen, rapphönan, hittades i vanlig ordning ganska snart av någon skarpögd. Som vanligt gällde det att på åkrarna hitta ”jordhögar” med sporadiskt liv i och så var det även denna gång. Att fastställa antalet fåglar var knepigare och buden var flera; slutligen enades vi om sex individer. Grådiset och den tilltagande dimman var besvärande för optimal fågelskådning på långa avstånd. Därtill var det i princip helt vindstilla, vilket sannerligen inte skulle locka alltför många örnar att ta till vingarna. Vi fick koncentrera oss på den mäktiga Örsundsån nere i dalgången. Den myckna nederbörden hade fått den att svämma över sina bräddar och nattkylan hade inte förmått att skapa någon isskorpa. Många gräsänder (upp mot ett hundratal), två knölsvanar och fem sångsvanar kunde räknas in. …men inte en endaste rovfågel någonstans!

Uppbrott igen och iväg mot Rydaladan några kilometer bort. Bilarna fick plats tack och lov! Här blev rovfågelsspaningen klart mer framgångsrik; dagens första (och skulle det visa sig sista) örn hittades i ett träd en bit bort. Ingen kungsörn dessvärre, men en havsörn fick väl ändå duga! Kort därefter hittade Ulric Ilveus en rovfågel i en talltopp på behörigt avstånd; inte helt enkel att artbestämma, men till slut enades vi alla om att detta var en duvhök.

Nästa anhalt blev ”Två lador”, en känd skådarplats nära Gästre lite längre väster ut från Rydaladan. Här har vi njutit av snösparvar under tidigare utflykter, så varför inte även i dag? Och, jo minsann, en flock på cirka tjugo individer hittades så småningom raskt förflyttande sig söderut. Problemet var bara för oss, som stod på fel sida av ladan, att vi inte hann fram i tid och då hade de försvunnit lika snabbt, som de dök upp. Ivrigt eftersök ledde ingen vart! Med hyfsad utdelning trots

Biskopskullas kyrka. Foto: Gunnar Hesse

Målart kungsörn. Foto: Gunnar Hesse

Rydaladan. Foto: Gunnar Hesse

utebliven kungsörn klev vi in i bilarna igen och styrde kosan mot Torstuna kyrka och nittiograderskurvan strax därefter. Här har man vanligtvis bra förutsättningar för att spana av området kring Gumsbacken, men dimman hade snarare tilltagit än lättat, så här kammade vi noll. Någon enstaka person lyckades dock observera en större hackspett i det närliggande skogspartiet, men bättre än så blev det inte.

Efter en kortare diskussion om nästa etappmål enades vi om att fortsätta direkt tillbaka till Hjälstaviken och försöka hitta de snösparvar, som tidigare rapporterats därifrån. …och kanske någonting annat trevligt också! Sagt och gjort! Innan vi nådde ända fram fick vi i första bilen syn på en rovfågel sittande i ett träd i närheten av Hårbybro. Stopp, fram med kikarna och så lyfte dessbättre fågeln och flög iväg en kort sträcka ifrån oss. Det räckte: fjällvråk!

Snart framme igen vid Hårby och en kortare promenad ner till den så kallade Kokullen, som namnet antyder medför en bättre skådning av delar av den västra delen av viken. Med hjälp av en dam, som kommit före oss lyckades till sist alla i sällskapet kryssa snösparven. Endast sex exemplar här, men det räckte gott.

Sista kafferasten vid kullen och därtill artgenomgång. 23 arter totalt, varav fyra rovfåglar, blev slutresultatet. Havsörnen räddade namnet på tillställningen, lite örnkoll blev det i alla fall, även om majestätet självt (kungsörnen) gäckade oss.

Stort tack framför allt till Ulric Ilveus, sedvanlig örnexkursionsledare, och Dan för en givande dag!

Två lador, eller bara en? Foto: Gunnar Hesse

Programöversikt

Mars till maj 2023.

OBSERVERA att alla ändringar och kompletteringar av programmet läggs ut på ***angarngruppen.se*** så kolla för säkerhets skull där innan du ger dig ut.

Onsdag 1 mars. **MÅNADSRUNDA**. Samling vid Örsta 07.30. Värd Karin Hendahl.

Lördag 25 mars. **SAMEXKURSION** runt sjöängen med StOF. Samling vid Örsta 07.30. Värd Stefan Paulin.

Måndag 27 mars. **ÅRSMÖTE**. 19.00. Mer info kommer på webbplatsen senare.

Onsdag 5 april. **MÅNADSRUNDA**. Samling vid Örsta 07.30. Värd Per Gullberg.

Onsdag 3 maj. **MÅNADSRUNDA**. Samling vid Örsta 07.30. Värd Kenneth Olausson.

Lördag 6 maj. **FÅGELTORNSKAMPEN.** I år skådar vi från både **WWF-plattformen** och från **Fågeltornet**. Båda startar 05.00 och slutar 13.00. Värd på plattformen Stefan Paulin. Värd fågeltornet ej tillsatt än.

Guidade fågelexkursioner, medlemskap, frågor: kontakt@angarngruppen.se, tel. 070-227 45 13.

NÄSTA NUMMER AV RALLEN
Kommer ut i maj.
Manusstopp: 2 maj 2023.
Idéer, textförslag och fotografier mottages tacksamt av Mattias Ödevidh på e-postadress: rallen@angarngruppen.se
Redaktion och form: Mattias Ödevidh
© Angarngruppen och respektive författare
© Fotografier respektive fotograf

Angarngruppens styrelse

Ordförande: Gunnar Hesse
tel. 070-556 66 34
gunnarhesse@hotmail.com

Vice ordförande och sekreterare:
Ulric Ilveus
tel. 073-960 05 57
ulric@ilveus.se

Kassör: Stefan Paulin
tel. 070-227 45 13
kontakt@angarngruppen.se

Inventeringssektionen: Svante Söderholm
tel. 073-440 16 58
svantesoderholmse@gmail.com

Jens Johansen
tel. 070-730 41 01
ratotosk@live.se

Naturvårdssektionen: Tryggve Engdahl
tel. 070-725 79 15
tryggveengdahl@live.se

Kenneth Olausson
tel. 070-592 68 63
kenneth@komp.se

Informationssektionen - Rallen:
Mattias Ödevidh
tel. 073-890 55 09
rallen@angarngruppen.se

Björn Nordling
tel. 070-580 44 06
webred@angarngruppen.se

Medlemsansvar:
Helena Bonnevie
tel. 070-931 03 20
helenabonnevie@gmail.com